

50 եւ մօր գրքով գրգռեցի:
Թագաւորել յաւայի:
Ըստ աւետեանց որ առի
Արդ տեսանեմ ի խաչին
Եւ մօրս աղէք խորովի:
Թող արեգակն խաւարի
Եւ լոյս լուսինն նշուաղի,
55 Երկիր հիմամբք սասանի
Վէճք ի վիմաց պատահին:
Ողորմեցէք գերելոյս
Աշխարհեք գեղկելոս,
Վայ ասացէք ծընողին
60 Խաչեալ իմ Աստուած որդիս:
Պատասխանեալ Յիսուսի
Աստուածամօր իւր կուսի
Անապական ծընողի
Մարութր եւ սուրբ տաճարի:
70 Դու իմ խորան սրբութեան
Եւ առաջատու մարգարէեան,
Դու իմ քանար քնակութեան
Անձառ բանիս մարդկութեան:
Դու մի աղբամիր բերկալի
Ջգեղ ոչ թողից յաշխարհի:
75 Արդ Յովհաննէս քեզ որդի
Իմ աշակերտ սիրելի:
Վասն այնորիկ ես իջի
Որ մեծ խորհուրդ կատարի:
Մահաւոր խաչիս ստակալի
80 Յանցանք նախնոյն քաւեցի:
Ով որ խաչիս հետեւի
Պաշտել ըզաւ յօժարի:
Եթի գալուստեանն երկրորդի
Նա ընդ ալմէ իմ դասի:
Փառաց լիցի արժանի,
Եւ արդարացն երամի
Փառաւորել զիս ընդ Հաւր
Եւ ընդ Հոգւոյն ճըշմարտի: —

գ. ՍՄՄՈՒՆԵԱՆ

48. D. գրգռեցի: — 49. B. մընայի: 50. D. քեզ: —
51. CDE. խաչի: — 52. E. աղիքն. CD. խարշատի. D. սիրո
խորովի: — 55. CE. շարժեցի: 56. CE. վիմէք. ODE.
պատասխան: — 57. C. գերելոյս: — 59. BOE. առ-
միտեմար: — 60. B. վի աղբամիրք արնակելոս. C.
խաչեալն իմ Աստուած որդիս. D. խաչեալ: բառէն
ջվերջ ինկած է: — 61. C. E. Աստուածամօրն:
— 64. C. սուրբ եւ մարգար: — 65—70. BCE. տա-
ղերն այս կարգաւ: 65, 67, 66: — 65. B. ես: —
66. CE. գու: — 69. B. բազմայի. C. արամիլ: —
70. B. ի մարմնի: — 73. B. բոլորովն տարբեր վեր-
ջառն մը: — 76. A. անցանք. E. ընթերցի: —
77. Էն ցլերէ E. լուսին:

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԻՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅԻ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ

Յոսիպի Չոնուցրոյ Ս. Արտոնածածկ մայր եկե-
ղեցոյն:

(Ըրգանգանգ):

18

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ՊՂԲ = 1443.

ԹՈՒՂԹԻՔ 301: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 27—18×7 սմ.:
— ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ երկսին, իւրաքանչիւրը 19×5 սմ.: —
ԳԻՐ քոլորգիր. թանաք սեւ, սկզբնատողները եւ սկզբնա-
տառները կարմիր եւ թափաղոյն. տող 21: — ՆԻԻԹ՝
քամբակայ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. առա-
ջին կողմն վրայ կան հինգ արծաթէ եւ 3 պղնձէ խա-
չեր՝ ակերով. երկրորդ կողմն վրայ արծաթեայ սիրուն
խաչ մի՝ փակագիր ՊԱՐԻԱՄ՝ ԱՎԵՄ, փորագրու-
թեամբ: — ՄԱԳԱՂԱԹԵՆՅՈՒՆ ՊԱՆՊԱՆԿ՝ սկիզբն եւ
վերջն երկնքովու թերթ՝ ըսն մետրոսն երկաթագիր
աւետարանի մատրող, նաեւ մէկ թերթ վերջն քամ-
բակայ թուղթ անցման երկաթագրով ՄԵՆՈՒԹԻՆ
Աւետարանի: — ՀԱՆԳԱՄՄԵՄԻՔ գոյացուցիչ: — ԴԱՍԼՈՐԳ
ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա—2բ, 19ա, 100բ—101ա, 151ա եւ 301բ:
— ՊԱՏԳԵՐՆԵՐ՝ էջ 7բ 12ա. կամարներ էջ 12բ—17ա եւ
չորս աւետարանին ներսն պատկերները՝ անյաշող. աւելի
լաւ են լուսանցազարդերը: — ԳԻՐԶ՝ Աստուածատու
քանանայ. ստացող՝ Ցանուտը Յոնանէս եւ Հալուայ
խաթուն. թուական՝ ՊՂԲ = 1443. տող 7 լայն:

Մատենան է Աւետարան, որ կը պարունակէ.
1. Տիեզերալուս եւ աշխարհալոյս վարդապետի եւ
հոգեւորապէս երգողի Տեառն Ներսէսի Հայոց կա-
թողիկոսի կայացելոյ՝ արարեալ պատճառաւ ժ խո-
րանաց... Առաւելապէս հրաշք արժանի... եւ ի
մարգարէան առ նորս կատարեալ էջ 3ա—4ա:

2. Յայլմէ ասացեալ բան վա. խորանաց աւե-
տարանիս: Դրախ իմանալի սուրբ եկեղեցի... որ
այն բանն յայլ որն չկենայ, էջ 4ա—7ա:

3. Տնորինական պատկերներ. էջ 7բ—12ա
(14 հաս):

4. Եւսեբի կարպիանոսի եւ կանոններ. էջ
12բ—17ա:

5. Գլուխք եւ նախադրութիւն Մատթէոսի.
էջ 17բ—18բ:

6. Մատթէոս. էջ 20ա—98բ:

7. Նախադրութիւն եւ գլուխք Մարկոսի.
էջ 99ա—100ա:

8. Մարկոս էջ 102ա—148ա:

9. Կենսագրութիւն Մարկոսի. էջ 148բ:

10. Յարույնեալ յս. էջ 148բ—149բ:

11. Նախադրութիւն եւ գլուխք Ղուկասոս.
էջ 149բ—150բ:

12. Ղուկաս. էջ 152ա—233ա:

13. Գլուխք եւ նախադրութիւն Յովհան-
նէս. էջ 233բ—234ա:

14. Յովհաննէս. էջ 235ա—297ա:

15. Յիշատակարանք. էջ 297բ—299բ եւ
301ա:

16. Խոսք եւ պատուէր որ. գրոցս առ այնու-
սիկ որ ժամանակէն զսա... Յաննգական բանէն եւ

յանմատոյց լուսոյն կազմեալ են... պատկերացեալ
զգլուի իմ. էլ 300ա—բ:

ՅԵՐԱՍԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԻՆԷ: Էլ 297բ (Գլխաւոր
յիշատակարան. Գաւազ ամենաւոր երբորդո: թեն չանւր
եւ որդոյ. եւ հոգոյն որդոյ: Որդ շնորհամբն աւարտե-
ցաւ: եւ ահա՛նալ, եւ հոգոյն զայնոք նր աւետարանն: Ձոր
է շաղկապեալ որդոյ աւետարանչոյն, ըստ բազմոյնս
զանցն 'ի մի ոտայն անկելով հանաւոր: Ձոր արեւ-
տակեալ անուշացոյց ծաղկաց: իւզիգեցական կազմու-
թի' որ ըստ հոգոյն յայտուիթ' իմանի: Չանազան
որակութի' զպատարելով. ըստ յընչոց արժեքն ինչի
դատեցուիթ' ց: Ա'ս 'ի յարմարման. եկեղեցւոյ. յաւ-
դիս խաղաղութի' գլխոյն պատարանալ: Ձի յայտանէ
կատարելութենէ. չորս աւետարան 'ի բազմոք պատ-
ճառէ. 'իսիւ, զի շնորհեկերպեան կենդանիք. մարդ,
առեւեւ. եղն, արծիւ: Չորս. նիւթք. աշխարհ: Չոր.
ջուր. աւա: եւ հանւր: Թշուք անհաշտելիք. եւ սիրելիք
անհապտելիք: Չորս. չորս. գիր անաւան, ամենաւոր եր-
բորդութեն... հայր. որդի: հոգի: Չորս. գեղեց եկեալ
ի դրախտէն: փյուն: զհանն: արգելո: երբանաւ,
Չորս. անկելն. եւ չորս եղլիւք: սեղանոյն. Չորս.
թեւք. որդի խաղի: Չորս. առաքելութի' հոգոյ.
խոնճութի'. արեւութի'. ողբանհատութի'. եւ արդա-
ւութի': Չորս ծագ արեւոյնք. արեւութ. արեւմուտք:
հիւսիս: եւ հարաւ: Չորս բանք. աւետարանն, պատ-
գամ. եւ պատարանն. արդանալն. եւ աւետ: Չորս
անքի. խաւով աւետարանն: հրամանաւ եւ խրատով.
աւերակեալ եւ վկայութի': Եւ այլ բով պատճառք
են, յոր զապագային: շնորհեան աւետիւն: Որդ ցան-
կացոյց եղեալ. բարեմիտ. եւ ողբանճ տանուաւորն.
յոհանն. եւ ամուսինն իւր հայւոյ խաթման. եւ
անցանք զաւ. յիշատակ. հոգոյ իւրեանց. եւ ծնալոց
յոհանիսին: ար' մկրտոյն, եւ աղբակելիք. որ փոխե.
ցեալ են 'ի քն: եւ եղբայրն յոհանիսին: եւ միւսասին.
եւ բրաւրն. շալմիւրքին. եւ հաւերթայրն. սիրն քհն
թուսին. եւ ներամատին: Եւ զանոնց... արեւ խա-
թուսին. եւ փոխն մկրտչին եւ գեւաւորոյ զաւակի
նոցին մուրաշին: զոր ար նո ընդ երկայն ամուս առնէ
ամեն: Այլ եւ նախնեանց, խաթմ: չին. եւ լուսնայ-
խաթմունքն: եւ նո մերձուարց իւրց ամեն. եւ արդ
աղագամ զամենեանս. որք հանդիպի' նր աւետարա-
նիս. կարգալով կամ աւերակելով. յիշեցիք' յա-
զանթա մեր զապացոյց. նր աւետարանն: զյոհանն եւ
զամուսինն իւր ըզհայւոյխաթմունքն որ եւ զաւետա-
րանն գրել. եւ մարմնաւոր արց շտեաւ: այլ յայտ
ամի փոխեան ի քն: Եւ զգեւաւորն իւրեանց. զնարին-
խաթմունքն. եւ զփոխն զմկրտչին. եւ զորդին իւրեանց.
զմուրաշին: որ փոխեցեալ է 'ի քն: Եւ նո զենդ յիշէ
յիւր արդարութի'ն ամեն: Եւ արդ' գրեցաւ նր աւե-
տարան. ի խըլթի քաղաքի. ընդ հովանանեալ: Ժն
խորանացն. եւ նր գեորք զորագարին. եւ ինդրակա-
տար նոնանին. եւ նր վարդանին Չեւամբ յոյնամից
եւ անմիտաւ գրչի' նոնաւոր. առաւանտն քհն: Թամի.
ՊՂԲ Թըւակաւի. 'ի հայրապետութեն. առեաւ, կի-
րապոյի. էլ միւսանի կաթիլոյսի. որ մին ամաւ: քան. զաւ
յոյսաւ ճատատեցեալ. շնորհման նոյ. Արդ' աղագամ
զենդ որք հանդիպիք. միւր կարգալով կամ աւերակե-
լով. յիշեցիք' ի յազանթա մեր. զապացոյց նր. աւե-
տարանն զյոհանն. եւ զաւետարանութի'ն. որ փոխե-

ցաւ 'ի քն. զի նո եղեւ պատճաւ: նր աւետարանն. եւ
նո գրել: ընդ նոնին. եւ զիս յիշեցիք 'ի քն: զենդ
լեցեալ գրել: զնոնաւոր որ բզմ աշխատութի' գրեցի:
եւ զհարապաւ երբայրն իմ. արդ' յովանէս: եւ ըզբը-
նոցն իմ զիկ պէտք: եւ զնոնաւորն: եւ զնոն
եղբայրն: զիս, զիստարանն որ երկատարագ' մահանմբ
փոխեցաւ 'ի քն. եւ զվարդանն եւ զգեւաւորն զաւակն
իմ: եւ զփոխեցիք իմ: եւ նո զենդ յիշէ իւր ար-
քայւութի'ն ամեն: Այլ. եւ թափուր յիշմ. նոնաւոր
գրել: ողբութի' զենդ աղագամ մանկանք բարի. զենդ
յիշեցիք' յիշեցիք. եւ ի ծամ նր պարգի: նր աղ-
թից աշխ լեւ ահա՛տարակ ողբութի'ն ձեզ եւ մեզ եւ
սապոյցի: Արդ' կատարակ զգրեւ ի բարի երանի' այն
մարդ որ անին: սի' որ անի' արթեւն հոգի թող զան-
ցաւոր կենքս չ'սիրէ' մէ ժողովէ արեւմտ ասիկ: եւ
արգելեք զենդ որ լինի' ամեն անցի' որ չըրեւի: Ով
իմաստուն որ կու գիտէ. քան զայս չկայ գանձ գովել':
Ով' յոհանն եւ եղբայր բարի. զաւ զաւեցիք զանձ պան-
ծայի: զենդ որ անանք կայ զգովի. անգին լուսխան
զաւ: յարմէ: նո' ինչ որ լինի. անտես մեղայ եւ ան-
ցանի: Աւ քեզ քըրպ' 'ի զաւ լինի. զհոգիք յերկին
սգեւաւոր հոգիք զհոգ մայնն լուսի, մի հոգ հանգիք իմ
սիրելի քեզ պատարանով նո' նր անգի. որ յաւի-
տանն էլ անցան: Ձի աշխ զաղբ է' եւ քայի որ կու
լեւ իւր ծառի (իմա ծառայի): եւ որ առէ զայն ողբութի'
նո իւրինն ողբութի'ն. եւ նո' քրիստանէ. որ զաւ լեւ
յաւածար արտ: է' ի միտ առնն: եւ աւագոցի: եւ քի
փառք յա. իմանաւ ամեն:

Էլ 299բ (այլ գրով.) Եւ արդ' եւ յոհանն եւ
հայւոյխաթմունք ամուրք զնր աւետարանն խաթմայ նր
եկեղեցեանք. Ժն. խորանն. եւ նր գեորք զաւարդա-
րին. որ կենայ ի մեան. նոնաւոր քհն. եւ յովն.
եւ մի որ ինչոցէ' արեւ իմա' կամ ծախել' կամ գո-
ղանալ: ոչ յազգականաց իմ: եւ ոչ յաւետարաց եւ
որ յանգիքի' զման զպոպոյս: առցէ. եւ զիստարան-
ացն: եւ զփայլելին. ամեն: Եւ արդ' կրկին աղագամ
զենդ: նո զարմի ասել. յոհանն մեծ պապան. նապաղ-
չին. եւ հայւոյխաթմունք մեր' խաթմունքելին եւ նո
ենդ ողբութի'ն ամեն:

Էլ 301ա (նոտարագիր). նր. աւետարանն յիշա-
տակ է. արդ' արարանն եւ յոր նր. թուսնին. եւ մեր.
նր. աղագարին. եւ կողակցին. նր զաւարդանին. եւ.
որդուն. յաղութի'ն. եւ. աւագելին. երբոր. մ. նաւ-
լին. քաւ. քաւ. մայրամին. աք. իմ. յն. քն. նո. թող.
ըլ. մեղս. ըլ. յանդան մեր. եւ. որ յանգիքի' գրուեւ.
յիշեցիք. ըլ. մեղագարտ յոգիս. եւ. եւ. գուք յի-
շեալ լինիք. առաքի. քնի. յնա. ամեն. եղեցի. եղեցի

19.

ԱՅԵՆԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆ

ՊԲ — 1358.

ՌՈՒՂԹԸ 169: — ՄԵԾՈՒՆԻՆԷՆ 11,2X8X,5
սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԴՊԱՍԽԻՆ: — ԳԻՐ ԵՐՈՂԵՐԸ. ՊԱ-

Է ըստ լուսանցի փայ բուրդին նր Էնք մը
կ'աւելցեն շարքեր. "որ անուս կ'ընձ քնի. յամի մեր
Աղագարին. (ՊՂԲ) Այն հարկի ինտուն երկուքի 'ի հայ-
րապետութեան Էլ միւսանի, զհնապա. 8Եր Կիրակոսի:

նաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողներն ու սկզբնատառերը կարմիր կամ ոսկեգոծ. տող՝ 15: - Նոյնթ՝ մազադաւած: - ԿԱՂՄ՝ կաշնպատ փայտ, բայց կաշին երեք կողմէ ամբողջապէս պատած է արծաթեայ տախտակով, առաջին կողմն վրայ փորագրուած է մեծադիր խաչը: Թիւն, ետեւի կողմն վրայ Ստուածածին Յիսուս մանուկն ի գրկին, ետեւը ծաղիկներ: - ՊԱՆՊԱՆԱՅ չկայ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ծայրերը շինցած, ընդհանրապէս լաւ: ԴԱՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆ՝ չկայ: - Լուսանցազարդներն ու պատկերները միջակ արուեստով: - ԳՐԻՆ՝ Սարգիս քանանայ. կազմող՝ Մկրտիչ. տեղ՝ Կիւրկիւս. թուական՝ ՊԲ - 1353:

Մատենան է Առեւիկայի Աւետարան, որ կը պահուէր: Մատենան էջ 1-—29թ. Մարկոս էջ 31-—62ա. Դաւիթ էջ 63ա—131ա. Յովհաննէս 131ա—159ա:

ԹԻՇԱՍԵԱՆԿԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ (առաջին կողմն ետեւը). որ ծելեգետն ու էս մայրիկ ծղ ելանք օրն էլէի այլ գրէի՝ տառին շարգատ:

Էջ 93ա (այլ գրէի). յիշատակ է եր աւետարան մէջքերն գտադարին եւ պաշտօնարարին սա եւ յի որդին արծաթե գոյով չէ գրէի եղին:

Էջ 131ա. (Գրեաւոր յիշատակարան).

Ի հայոց մեծաց ի թվականի:
Ի յաւթ հարյուր վերեւ տարի:
Կատարեցաւ սա ի կարգի:
Չեւամբ արգիւ քննի:

Ա. ետարանս քրիստոսի:
Սոր բժշկեաց անի ի յերկրի:
Յախաւ ցաւոց զարմանայի:
Սհեանգս վաղ ժամանակի:
Սկիւն եւ զկրօն յորովայնի:
Լուսաւորեաց ազգի ազգի:
Սանգամայի ըստ հրամանի:
Եւ զայսահարան այլ ի կարգի:
Սննդեցեցին մէկ հնա Իգի:
Սամէն զկայ հնա իր գրեցի:
Սնր ծնեղեկանն քի:
Սմկրտու յիւանն այլ գրեցի:
Եւ ծայր ի ծայր զարարեցի:
Ուրիշ ծաղիկ զարին ի լի:
Եւ պատկերանովն որ է ի գրի:
Գիտելու թիւ իմ աք բառի:
Քն նմա ողորմեցի:

Արգ եւ նշանատ յամենայնի:
Սորգիւ լեցեալ մեղաւք ի լի:
Ի ծերութե՝ ժամանակի:
Ոչխառութե՝ յաւարտ անի:
Սի եփ (երբ) գոմեակու գրէի:
Նա ի՛դրն՝ անուանեցի:
Սի թագաւ հոյն մարտունի:
Սիւն այլ համար թէ թող լինի:
Սի այլ մարդ այս ցեղ չունի:
Նորա վայելն որ է բարի:
Ի վայելուն յիշատակի:
Նաեւ որդեցն իւր եւ զարմի:
Եւ իւր ծնողացն ամենայնի:
Հանչել ի գոգն արահամի:
Սի թագաւորն կոստանդին

Աւովն առեալ է անեղին:
Երկար ամաւք վայելեցին:
Ըստ հրամանի մերոյ փրկչին:
Ստեփանն իւր ըզհայրենին:
Որովք իւրովք յամենեւին:
Ա՜ն առնէ ողորմութիւն:
Իւր եւ ծնողացն իւր եւ զարմին:
Որ զմեզ յիշէ առ ի բարին:
Իւր կամ ինքրէ մեզ թողութիւն:
Քն որ առանտ է ի բարին:
Թողու զիւր մեղքն եւ զիւր ծնողին:
Եւ զմկրտչին զկազմողին:

Էջ 133ա Փառք ամենաներբարեութե հաւք եւ որդոյ եւ հոգոյն որդոյ. յաւիտեան ամէն: Ահա՛ն. քահանայ. բարեանալի գլխաւն. ողորմութիւն եւ մարգարէի, իւր հոյ որդոյն իւր հոգոյն որդոյն: Եւ աւի. երկու. անորիշ. անշակ անբաժանելի միասնական նր կրօնի անգրաւ յաւիտեան յաւիտենոց ամէն: Գար. ձեալ յիշեցէ ի քն զվերջի ստացող նր աւետարանին. զգարուն անառաւ իւր ան որդոյն ստացէ իւր հոգոյն եւ իւր ծնաւդացն եւ իւր կենակցին եւ բարի եւ շինարար տիկնաւ զփախ խաթանին եւ իւր զաւակացն հարկու. զսու. զսու. անորիշ. եւ շնորհալի տիկն. իւր հայր յաւիտեան եւ ստեմարին եւ ստեմարան տիկնայն իւր փեսային. եւ այլ ան արեան մերձաւորացն իւրոց ողորմի քն եւ որդոյն որ տարածամ մահամբ փոխեցան յԱ՜ն եւ խառնեցան ի գունդ զարմանոց. եւ յերամս արգարաց ամէն:

Եւ զմեռնիկն իւր զգաւարայն. ան յերկար տեղ զահէ ամէն ք. աւետարանին ի ձեռն ստեմարին միգին. եւ իւր վկայութիւն ոչ որ չունի իշխանութիւն զսա ի նախնէն:

Էջ 159ա. Երկեցէ ի քն եւ ան որդոյն ստացէ զվերջին ստացող նր աւետարանին՝ անմարտի մղտնի յահանին. եւ այլ ան զարմից նորին. որ ստացաւ զնր աւետարանն ի հալալ վատակոյ ի թվականութե հայոց: Ուհ, եւ իւր ննջեցեցոցն հոգոյն շուրջ անին հիւանդաց առողջութիւն տացէ. եւ ինքն զվարձն ի քն առցէ. ամէն: Հայր մեր որ յերկնին:

Էջ 159բ. Կազմեցաւ ձեւամբ այնպիսորի տեղ կիրակոսի որդի տեղ թուամայ. ի վայելումն. յամենեցի տեղ պաշտասար քհնի թվին ահա՛ն ամի:

(Երանելի)

Հ. Յ. ԱՄԱՌԵԱՆ.

